

AFSCHEID

CHERRY DUYNS BIJ UITGEVERIJ THOMAS RAP

De zondagsjongen

De bovenman

Dante's trompet

De Chinese knoop

Achterland

Dicht bij zee

Cherry Duyns

Afscheid

Roman

2020

THOMAS RAP

AMSTERDAM

Copyright © 2020 Cherry Duyns
Omslagontwerp bij Barbara
Omslagfoto privécollectie auteur
Beeldbewerking omslag Plusworks, Amsterdam
Foto auteur Keke Keukelaar
Vormgeving binnenwerk Aard Bakker
Druk Wilco, Amersfoort
Bindwerk Abbringh, Groningen
ISBN 978 94 004 0450 2
NUR 301

thomasrap.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

voor Django, Lola, Violeta

Die Frage bleibt

*Halte dich still, halte dich stumm,
Nur nicht forschen, warum? warum?*

*Nur nicht bittere Fragen tauschen,
Antwort ist doch nur wie Meeresrauschen.*

*Wie 's dich auch aufzuhorchen treibt,
Das Dunkel, das Rätsel, die Frage bleibt.*

– Theodor Fontane

Inhoud

HOOFDSTUK 1	
Begin van het einde	
	11
HOOFDSTUK 2	
Op reis	
	57
HOOFDSTUK 3	
Afscheid	
	74
HOOFDSTUK 4	
Abschied	
	101

HOOFDSTUK 5

Alles paletti?

136

HOOFDSTUK 6

Alleen

181

HOOFDSTUK 7

Aeternum vale

206

HOOFDSTUK 8

Einde

234

HOOFDSTUK 1

Begin van het einde

Je ogen gesloten.

Je bleke gezicht in het witte kussen.

Ik zit aan je bed en kijk naar je.

Ik kijk naar je, moeder.

Wuppertal, Altenheim Johann-Burchard-Bartels-Haus, vierde verdieping.

Kamer 408, Frau Hartkopf, op de deur naast haar naam een zelfklevende afbeelding van een lieveheersbeestje.

Er brandt een klein licht in de kamer.

Het raam staat open, het rolluik is half neergelaten.

Het nadruppelen van de regen op de vensterbank, het gepreveld van een merel en af en toe het voorbijruisen van autobanden in de natte straat.

In de verte een kerkklok die viermaal slaat.

Haar toestand wordt zorgelijker, zeiden ze aan de telefoon.
Of ik wilde komen.

Van Nederland naar Duitsland.

De grens, gehaast koffie in een wegrestaurant en dan door
over de autobahn naar de stad in het dal. Een reis naar het
verleden die ik al maak zolang ik leef.

Een vale zon in een grijzige hemel.

Zo mager je armen op de omgeslagen rand van de witte
lakens, getekend je huid in paars en blauw, de aderen op
je handen gezwollen, geronnen bloed onder je nagels, het
horloge los om je pols. Je flakkerende ademhaling, alsof je
leven langzaam tot stilstand gaat komen.

Langzaam.

‘Ik wil hoendert Jahr worden,’ zei je steeds met een lachje
in je stem.

En ik antwoordde dan: ‘Doe dat maar.’

Mijn moeder.

Op haar nachtkastje liggen papieren zakdoekjes, haar uit-
geschakelde mobiele telefoon, er staat een fles mineraalwa-
ter, een beker met een drinktuit en een fotolijstje met haar
man, die een jaar geleden is gestorven. Een beertje van
bruin pluche met een rood sjaaltje leunt ertegenaan.

Zo noemde zij haar laatste man, beertje.

Boven het hoofdeinde van haar bed een ingelijste kleine
zilveren valk die ik destijds voor haar als souvenir uit Qatar
had meegenomen.

De koning der vogels, hij zal over je waken, zei ik.

Ja ja, zei jij.

Aan de muur naast haar bed hangt een zwart-witfotocollage van mijn vader en mijn moeder. Montagne en Yvonne, mijn ouders als variétéartiesten.

Hij twintig jaar, in rokkostuum, een chapeau claque op het hoofd. Zij tweeëntwintig jaar, in een nauwsluitende zilveren avondjurk, een sigaret tussen de lippen. In hun handen brandende sigaretten, speelkaarten en balletjes die zij tijdens hun optreden in het niets lieten verdwijnen. Montagne & Yvonne, moderne goochelshow. Hun namen in witte letters, daaronder een groot gestileerd vraagteken dat de geheimzinnigheid van hun handelingen moet benadrukken. Mijn moeder en haar eerste man, haar leven van lang geleden.

Nu is zij vierennegentig jaar.

Ik zit aan haar bed en kijk naar haar.

Kramp schiet door haar lichaam, de pijnscheut trekt over haar gezicht.

De mond half geopend.

Ik buig me over haar.

Haar gezicht wordt weer kalm en stil.

Bist du nun tot? Lebst du noch?

Die woorden komen in mij op maar ik kan ze niet thuisbrengen.

De borst van mijn moeder gaat zacht op en neer.

Ik kijk naar je.

Tweeënzeventig jaar geleden heb je mij gebaard.

Je hebt mij verteld dat je bed op de gang van het ziekenhuis was gezet. Daar hoorde je, had de hoofdzuster gezegd, een Duitse vrouw die van een buitenlander moest bevallen, je moest je schamen. Je lag met je kind in je armen op de gang. De stad om je heen was tot een oorlogsrüine gebombardeerd. Je had uitzicht op een witgekalkte muur met een gedicht in gotische letters.

Geht leise –
Es ist müd von der Reise.
Es kommt von weit her:
Vom Himmel übers Meer,
vom Meer den dunklen Weg ins Land.
bis es die kleine Wiege fand –
Geht leise.

Ik kijk naar mijn moeder.
Zij heeft een onderhemdje met schouderbandjes aan zoals kinderen dragen.
Ik leg mijn hand voorzichtig op haar naakte schouder. Zij voelt koud aan, ik trek de lakens wat op.
Zij opent haar ogen.
Ik kus haar op het voorhoofd.
De geschrokken blik in haar ogen.
'Rustig maar, ik ben het.'
'Wer sind Sie denn?' vraagt zij verward.
'Ik ben het! Je zoon.'
Zij staart mij aan, begint met trage gebaren aan haar lip te plukken.

‘Heb je zo diep geslapen?’

‘Ach jongen,’ zegt zij opeens en met blijdschap in haar stem, ‘dag, mijn zoon.’

‘Wil je wat drinken?’ vraag ik.

Zij knikt.

Ik houd de beker tegen haar droge lippen.

Zij slikt moeizaam, dept haar mond met een zakdoekje.

We kijken naar elkaar, ik probeer te glimlachen.

‘Heb je pijn?’

Zij schudt het hoofd.

‘Een beetje af en toe,’ zegt zij.

Zou zij werkelijk gaan sterven, mijn moeder?

We zwaaien even naar elkaar zoals we een leven lang hebben gedaan. Zij beweegt alleen de vingers van haar rechterhand op en neer, om haar ringvinger de gouden ring met diamant van haar laatste man. Na zijn dood deed zij haar trouwring af en schoof de ring van haar man om haar vinger, kuste die en zei zacht: ach, Peter, ach, mein Bärchen.

Ik leg mijn hand op de hare.

Mijn moeder knikt berustend.

De kleiner wordende wereld om haar heen, haar krimpende leven.

In haar donkere ogen denk ik de geboorte van het einde te zien.

We zwijgen een tijdlang.

Zij zegt opeens: Ik heb nog van die leuke truitjes, die kan ik nu nooit meer dragen.

En: Ik had zo graag nog eens een stukje Matjeshering willen eten. Een klein stukje maar.

Ik kijk weg van haar ogen, staar naar de grond, probeer mijn verdriet bij haar weg te houden.

Wat heb je aan mijn tranen.

Wat moet ik zeggen, ik heb geen woorden om je te troosten.

Ik kan je niet helpen.

Je bent alleen, moeder.

Ik hoop dat je geen angst voelt.

Dat hoop ik voor je.

Ik heb het je een tijd geleden gevraagd: ben je bang om dood te gaan?

Nee, zei je, nee, ik ben niet bang. Je slaapt gewoon in. En als je dood bent is alles weg, ik geloof niet in een hemel. Het leven ist eine einmalige Angelegenheit.

We kijken elkaar in stilte aan.

Dan zegt zij: 'Ik ben zo moe. Als je straks weggaat, wil je dan het licht uitdoen?'

Ik voel de zachtheid van haar hand op mijn wang.

'Ik kom weer gauw,' zeg ik.

Zij tilt haar hand op en probeert te zwaaien.

'Dag mijn zoon, dag Cherry, dag mijn zondagsjongen.'

Het zijn de laatste woorden in het Nederlands die ik mijn Duitse moeder hoor spreken.

Het is zaterdag, 25 juni 2016.

Als ik wegga, leeft mijn moeder nog.

De verzorgsters zouden mij waarschuwen als haar toestand slechter werd.

Bist du nun tot? Lebst du noch?

De stad in het dal ligt al ver achter mij als ik die woorden kan thuisbrengen.

Tristan und Isolde.

Om mij heen glijdt het Duitse landschap voorbij.

Zoals het begon.

Niet zo heel lang geleden.

Mijn moeder is nog in haar woning in de Kreuzstrasse, derde etage.

Zij duwt haar rollator schuifelend voor zich uit, naar de gang, naar de badkamer, de slaapkamer in, naar de keuken. Daar staat haar gemakkelijke stoel bij het raam, een tuinstoel met een hoge rugleuning en twee kussens waar zij op zit. Zij heeft haar kamerplant, een vingersboom, wat opzijgeschoven. Zij kijkt uit over het noordelijke deel van de stad, haar stille ogen gaan langs de groene heuvels aan de horizon, langs de donkere daken van de huizen, de bomen, de kerken. De rivier die door de stad in het dal kronkelt en stroomt, onttrekt zich aan haar zicht, evenals de voortjakerende Schwebebahn erboven.

Dichterbij, waar oude fabrieksloodsen stonden, zijn vriendelijke witte eengezinswoningen gebouwd. De bewoners, die mijn moeder als de zon schijnt in hun tuintjes ziet rondscharrelen, komen uit het buitenland. Met een glimlach kijkt zij naar hun spelende kinderen op het gras.

Af en toe gaat haar blik naar beneden, naar de kleine vijver met de Japanse miniatuurbrug in de achtertuin van haar huiseigenaar. In het zwarte water zwemmen grote rood-witte en oranje koikarpers kalm heen en weer. Naast de vijver staat een perenboom, die in april en mei witbloeiend oprijst tot in de hemel en dan een deel van haar uit-

zicht wegneemt. Maar de uitbundige schoonheid van de bloesems troost haar.

Mijn moeder kijkt naar buiten.

Zij wil hier altijd blijven wonen.

Zij bladert in een tijdschrift, piekert boven een kruiswoordpuzzel, doetzelt.

Zij is tevreden.

Dat zegt zij.

Haar man zit schuin achter haar aan de kleine ronde keukentafel en rookt filtersigaretten, de ene na de andere, en leest de plaatselijke krant, leesbril op, een gouden ring met een diamant aan zijn pink. Hij is altijd zorgvuldig gekleed, een helderwit overhemd, stropdas, broek met een vouw, gepoetste schoenen. Hij heeft donkere slimme ogen die hooghartig kunnen rondkijken. In zijn stem klinkt een lispel, het gevolg van het verwijderen van tumoren in zijn mond. 's Winters is de man van mijn moeder lichtgetint uit de tube en met de kastanjebruine spoeling in zijn zorgvuldig gekamde haar is zijn leeftijd moeilijk te schatten. Hij is twaalf jaar jonger dan mijn moeder.

Aan het begin van de jaren vijftig was hij soldaat in het Vreemdelingenlegioen.

De pronkkast in de woonkamer toont een bijna onopvallende herinnering aan zijn verblijf in Noord-Afrika. Tussen de verzameling porseleinen poesjes, vogeltjes en schoentjes van mijn moeder staat een figuurtje van hout met een witte kepi en rood-groene epauletten. Op het voetstuk de woorden: Legio Patria Nostra, het legioen is ons vaderland. De man van mijn moeder is er zwijgzaam over.

Hij zorgt met toewijding voor mijn moeder, zegt Liebes tegen haar en gaat al vele jaren iedere middag naar de Alte Eiche, het café op de hoek, waar hij mannen uit de buurt treft.

Daar speelt hij kaart, rookt en drinkt. Soms komt hij terug met gunstige aankopen, een pannenset, vestzakhorloges, aanstekers, bestek.

‘Wat moeten we toch met al die goedkope rotzooi, Peter,’ zegt mijn moeder als hij de nieuwe aanschaf voor haar op tafel uitstalt, ‘dat is toch zonde van het geld?’

‘Het was heel voordelig,’ zegt hij.

‘Ja ja,’ zegt zij.

Zij knikt en berust.

En als hij er niet bij is: ‘Ach, laat hem maar, hij moet toch ook wat te doen hebben.’

Een jaar geleden zat hij nog in de tuinstoel bij het raam, een kristallen asbak op de vensterbank, een nagelvijl en een oude verrekijker. Hij keek naar de stad. Soms wond hij zich op als hij zag dat de bewoners van de nieuwe witte huizen op feestdagen en bij andere gelegenheden de nationale driekleur ondersteboven uitstaken. Zijn verontwaardigde toon, zijn geërgerde blik achter de trage slierten rook van een nieuw opgestoken sigaret. ‘Dat ze dat verdomme niet weten: het is zwart, rood, goud. Idioten. Wat een zwakzinnigheid.’

Mijn moeder sussend: ‘Wind je toch niet zo op, Peter, het is toch al aardig dat ze de vlag uitsteken.’

‘Belachelijk! Als je hier woont, mag je toch op z’n minst weten hoe onze vlag eruitziet.’

Zij zijn van plaats bij het raam verwisseld toen mijn moe-

der niet meer naar buiten kon, toen de steile straat van de Aldi terug naar huis te zwaar werd. Dat was een tijdlang nog een uitstapje, mijn moeder en haar man kleedden zich ervoor.

‘Hilde, vergeet je sieraden niet.’

Onberispelijk zagen zij eruit, alsof zij naar het theater gingen. Zij elegant achter de rollator en hij met de allure van een man van de wereld, de filtersigaret nonchalant tussen wijs- en middenvinger. Zij kochten broodbeleg, groente, yoghurt, vlees, wat chocolade.

Op een dag begon mijn moeder moeizamer te lopen, bleef steeds vaker uitgeput stilstaan. Zij kreeg de rollator bijna niet meer vooruit en ook de stenen trap voor de buitendeur van het huis werd te hoog voor haar. Zij moest opgeven en hij was niet meer in staat om haar te helpen. Het was pijnlijk en vernederend zoals zij daar stonden, zeiden zij tegen elkaar.

Mijn moeder wilde niet meer naar buiten, ijdelheid hield haar tegen. Zij wist bovendien dat haar man het diep in zijn hart niet prettig vond om met een vrouw achter een rollator op straat te lopen.

Een tijdlang ging hij alleen naar de Aldi, kocht levensmiddelen, nam een bloemetje voor zijn vrouw mee. Maar ook zijn lichaam wilde niet meer, met tumoren, gewrichtspijnen en ademnood werd de steile straat een kwelling. Zijn bezoek aan het café werd minder. Hij dronk thuis zijn Schnaps. Tegen de pijn, zei hij. Ondersteuning en hulp van buiten weigerden zij beiden, geen bemoeienis met hun leven, geen instanties over de vloer. Een oude buurvrouw,

die op dezelfde verdieping woonde, haalde de boodschappen, maar tot woede van de man van mijn moeder steeds vaker de verkeerde aangezien haar geheugen haperde.

Je bent nog in de woning in de Kreuzstrasse.

We zitten tegenover elkaar in de keuken, je kijkt naar mij.

En ik kijk naar jou.

Je haar, dat je de laatste jaren bruinrood liet kleuren, is dun en grijs geworden, als je wat vooroverbuigt zie ik de benige naaktheid van je schedel. Je gehoor is slechter geworden, de zang van de merel in de perenboom ontgaat je vaak. Je gebit vindt geen houvast meer in je geslonken kaken, uit je mond komen klikkende geluidjes als je iets eet.

Je weet het, je verafschuwt het maar je leeft ermee.

Je verontschuldigende blik.

‘Ja, jongen, ouwe mensen,’ zeg je.

In de gang hangt een foto van je toen je eenentwintig was en in verwachting van mij. De zelfverzekerde blik in je donkere ogen, gave tanden, dik golvend zwart haar.

De oorlog raast rond maar jij lijkt te stralen.

‘Hoe gaat het met je?’ vraag ik.

‘Goed,’ zeg je.

Dat zeg je altijd. Je klaagt nooit.

‘Ein Indianer kennt keinen Schmerz’, dat zeg je en dan haal je even je schouders op.

Je man staat met zijn rug naar ons toe, spoelt de kan om en zet koffie, zijn sigaret ligt smeulend in de asbak.

Je spreekt afwisselend Duits en Nederlands tegen mij. Nederlands zoals je het ooit in Haarlem hebt geleerd, waar je

na de oorlog een paar jaar hebt gewoond. Je bent er trots op dat je de taal nog steeds kent, ook al is die wat verduist. Je vraagt naar je kleinkinderen en naar je achterkleinkinderen. En je vraagt naar de kleine vissen in de vijver in onze achtertuin.

‘Wat maken de visjes?’

Je bestudeerde ze als je met je man bij ons logeerde. Hoe ze tussen de krabbenscheer door schoten, de bladeren van de waterlelies lieten bewegen als ze hun eitjes afzetten.

‘Met de visjes gaat het goed,’ zeg ik, ‘je moet de groeten van ze hebben.’

Je glimlacht.

‘Ik vond ze zo leuk, hoe heten ze nog eens?’

‘Elritsen.’

‘Doe ze maar de groeten terug, de groeten uit Moffrika.’

De laatste jaren ben je niet meer in Nederland geweest, je lichaam kan de reis niet meer aan, niet met de trein en zelfs niet als ik je met de auto ophaal.

Je bent moe en kwetsbaar.

Je wilt je huis niet meer uit, hier zal alles eindigen.

Jij woont in Duitsland, moeder, daar leef jij. Daar heb jij je leven geleefd.

Wij zijn maar nauwelijks twee jaar als moeder en zoon samen geweest.

Ik heb nooit gehoord dat je als mevrouw Duyns werd aangesproken, wel met de achternamen van je latere echtgenoten, je was Frau Amberg en daarna Frau Hartkopf.

Ik woon in Nederland, het land van mijn vader. Daar ben ik

opgegroeid en daar zal ik ook eindigen.

Ik ben nu tweeënzeventig jaar, een oude man.

Je kind is tweeënzeventig jaar, moeder.

We zijn beiden bejaard geworden.

‘Het avondrood staat al op mijn handen, zie je het, de bruine vlekken op mijn huid?’

‘Ach, hou op, je bent nog jong. Moet je mij zien, zo’n oud mokkel.’

We lachen.

Mijn moeder en ik kijken elkaar aan, we weten niet zoveel van elkaar. Ik vermoed dat we doen alsof, ik misschien wel meer dan zij. Mijn moeder zegt hoe wij op elkaar lijken, dat wij beiden van dure schoenen houden en van Harry Nilsson en de Comedian Harmonists en dat wij vaak om hetzelfde moeten lachen. Dat is waar, zeg ik.

Ik probeer haar zoon te zijn maar ik voel geen vanzelfsprekendheid. Ik weet niet hoe een zoon zich dient te gedragen. Zij is mij dierbaar maar zij is ook iemand die ik niet goed ken. Ik denk dat vertrouwelijkheid ontbreekt door onze gescheiden levens. We hebben er nooit over gesproken, ik heb de behoefte niet gehad.

Wat ik weet, wat ik voel, is dat ik op haar moet toezien, haar niet mag laten verkommeren. Zolang zij er is.

Ik zie haar zitten, een papieren zakdoekje in haar hand.

Ik moet aan mijn grootmoeder in Wuppertal denken.

Auguste la Chaise, acht kinderen had zij gebaard, van wie mijn moeder de jongste was.

Ook zij woonde op driehoog, in een achterhuis, en kwam

op een dag niet meer buiten. Opgesloten in een uitdijend lichaam, slofte zij vanaf de sofa naar het raam en keek naar de wereld, naar de ruïnes, later naar de hijskranen van de wederopbouw en nog later naar de hoge gebouwen en flats die waren verrezen. Op de vensterbank had zij wat broodkruimels gestrooid en een stukje spekwort vastgeprikt op een spijker.

Soms zag zij een koolmees of een spreeuw.

Toen mijn grootmoeder ziek op bed kwam te liggen en alleen nog maar een deel van de hemel kon zien, vroeg zij mijn moeder, die haar wekelijks verzorgde, om te vertellen wat er op straat zoal gebeurde. Mijn moeder keek uit het slaapkamerraam en vertelde, ook als de straat leeg was, dat er een vrouw overstak die een roodfluwelen jurk droeg en een zwart hoedje ophad en dat die vrouw aan de overkant gekomen zich omdraaide en zwaaide.

Dat er een man was die gehurkt zijn veters zat te strikken en dat hij lachte.

‘Is dat vader, die man?’

‘Ik geloof het niet, moeder, vader zit aan de keukentafel een boterham te eten.’

Dat er op straat een jongetje liep in een matrozenpakje. En dat de zon scheen.

‘Een matrozenpakje? Die heb ik vroeger genaaid, daar verdiende ik een weekloon mee.’

‘Dat weet ik toch, Mutter, dat weet ik. Je bent altijd heel vlijtig geweest.’

Niet lang voor haar dood wilde mijn grootmoeder niets meer van buiten weten. ‘Is toch allemaal onzin.’ Op een